

El Salvador

«Ellacuría ens ajudaria a ser més crítics»

Xavier Alegre, jesuïta, teòleg i professor de la Universitat Centreamericana

Carme Munté

Feia dies que el clima de por i d'amenaça s'havia intensificat a la residència dels jesuïtes de la Universitat Centreamericana (UCA) de San Salvador. La matinada del 16 de novembre del 1989 les pitjors previsions es feien realitat. Soldats del batalló Atlacatl de l'exèrcit del Salvador van entrar a la residència i van matar tots els presents. No volien deixar rastre. Van morir sis jesuïtes: Ignacio Ellacuría, Segundo Montes, Ignacio Martín-Baró, Armando López, Juan Ramón Moreno i Joaquín López. També la cuinera de la residència, Elba Ramos, i la seva filla Celina. A molts quilòmetres de distància, el jesuïta i teòleg català Xavier Alegre va plorar en assabentar-se de la notícia.

Vostè va conèixer personalment Ellacuría l'any 1985.

Ignacio Ellacuría acabava de crear la Facultat de Teologia a la UCA i necessitava professors que comptessin amb el vistiplau del Vaticà. Va venir a Sant Cugat del Vallès, aleshores secció de la Facultat de Teologia de Catalunya, i ens va proposar a un grup de professors que l'ajudéssim. Li vam dir que sí. Érem José Ignacio González Faus, Rafael Sivatte, Ignasi Salvat, Josep Vives, Josep Oriol Tuñí i jo mateix.

Com el definiria?

Era una mica tímid, molt acollidor i intel·ligent. Era molt lúcid i amb una gran capacitat d'analitzar la realitat. Tres coses el van marcar al llarg de la seva vida. La primera va ser l'experiència dels exercicis espirituals de sant Ignasi, que el van ajudar a enamorar-se de Jesús i a tenir-lo com a referent. La segona va ser la seva formació filosòfica, va ser mà dreta de Xavier Zubiri, i teològica, en tenir Karl Rahner com a professor a Innsbruck (Àustria). I la tercera experiència que el va marcar va ser la trobada dels bisbes llatinoamericans a Medellín, el 1968, que va ajudar l'Església a aplicar el Concili Vaticà II a la situació d'empobriment i marginació. Això va fer que se'ls obrissin els ulls.

En quin sentit?

Sentien que havien despertat del son de la inconsciència davant la pobresa que patia la població. D'aquesta manera, en el moment que Ellacuría va assumir el lideratge de la UCA, va tenir clar que si en alguna cosa havia d'excel·lir aquesta universitat d'inspiració cristiana era en la sensibilitat davant de la realitat del país. L'objectiu per a Ellacuría era que els alumnes de la UCA, un cop tinguessin responsabilitats al país, treballessin cadascun en el seu àmbit a favor de la justícia social.

Ellacuría deia que «amb monsenyor Oscar Romero, Déu va passar pel Salvador». Com va influir-lo?

Ellacuría va ser un gran col·laborador de monsenyor Oscar Romero. Va ser un mestre que el va ajudar a llegir la realitat amb uns altres ulls, a comprendre i a estimar profundament el poble salvadorenc i que li va donar força per

Rosers en record dels màrtirs al jardí on van ser assassinats.

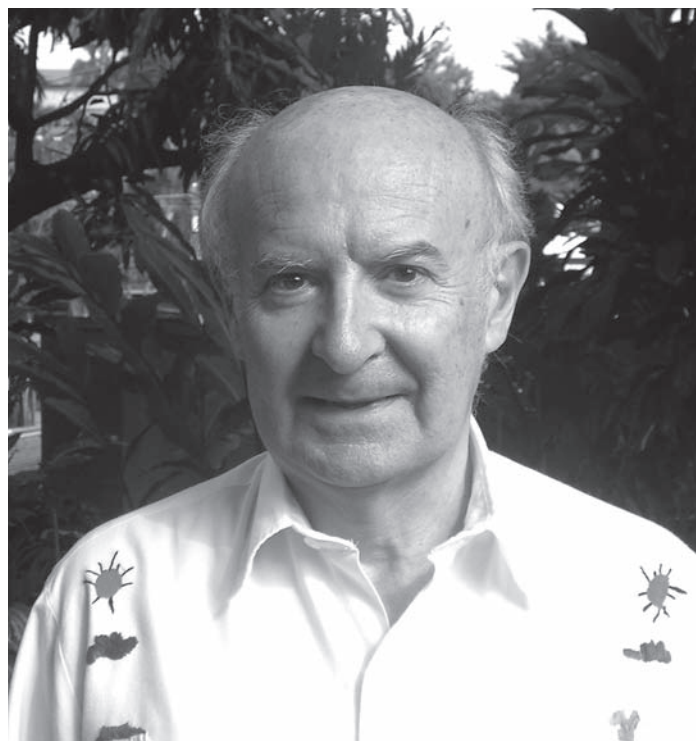
denunciar la injustícia que patien les majories empobrides del país. Romero havia estat la veu dels sense veu i, un cop mort, Ellacuría no volia que desaparegués la seva influència positiva en el poble.

Vostè és professor a la UCA des de l'any 1985. Com recorda aquell temps de violència i amenaces?

Quan vaig arribar a la UCA em van aconsellar com actuar en cas que explotés una bomba. Em van dir que sobretot busqués el lloc més segur de l'habitació on em trobava i que no me'n mogués, perquè després de l'explosió encara hi havia el perill de la metralla. Al cap de només quatre dies d'haver-hi arribat, ens van llençar quatre bombes. No anaven contra la casa, sinó contra la impremta. No havia sentit mai una bomba tan de prop. L'any 1989, com que Ellacuría estava molt amenaçat, es va decidir construir una residència que comunicava directament amb la Universitat. D'aquesta manera, evitava travessar el carrer i dificultava que el poguessin matar.

Tenien por?

Teníem por, però no en parlàvem. Era obvi que podien matar-nos. Havien assassinat l'arquebisbe Oscar Romero, havien posat moltes bombes, contínuament ens amenaçaven. Per tant, quan et trobes en aquesta situació, et dediques a parlar d'altres coses perquè, si no, la por arriba un moment que et tenalla. Havíem anat allà, era la nostra feina, confiàvem que no passaria res davant d'aquesta situació, Ellacuría sempre deia que un cristià el primer que ha de fer és fer-se càrrec de la realitat; veure què passa, ser lúcid, no tancar els ulls a la realitat d'empobriment, de marginació, d'assassinat. En segon lloc: encarregar-se de la realitat; no ser indiferent davant del que passa,

Xavier Alegre, jesuïta.

«Ellacuría era capaç de dialogar tant amb la guerrilla com amb l'exèrcit. Per això van matar-lo»

«Els màrtirs ens ajuden a veure la realitat amb uns ulls més crítics i misericordiosos»

sinó treballar per canviar la situació del país a favor de la pau i la justícia. I finalment: carregar amb la realitat; i això implica que et poden matar. Si maten tanta gent innocent, també et

pot tocar a tu.

Ellacuría tenia consciència de màrtir?

Hi havia amenaces. El ministre de Defensa del Salvador, Juan Orlando Zepeda, havia sortit per televisió acusant els jesuïtes de la UCA de ser el motor intel·lectual de la guerrilla. «Si no els matem», deia ell, «no acabarem amb la guerrilla». En una de les trobades que celebràvem els primers divendres de mes, era el maig del 1989, Ellacuría va dir-nos que pensava que les amenaces només eren per fer-nos por, però que no podia decidir per nosaltres i que, si així ho volíem, a la nit ens podíem amagar. Tots vam dir que no. Vam decidir seguir com sempre.

Com van anar els fets la matinada del 16 de novembre del 1989?

Soldats del batalló Atlacatl de l'exèrcit salvadorenc van entrar a la residència dels jesuïtes i van treure totes les persones fora al jardí. Els van obligar a estirar-se al terra i els van disparar. L'endemà al matí, el jardiner de la UCA i marit de la cuinera va trobar els cadàvers i va avisar els altres jesuïtes que estaven en una altra casa a cent metres. L'exèrcit pretenia que l'opinió internacional cregués que havia estat la guerrilla qui els havia matat, però el que no sabien és que un matri-

moni ho havia vist tot. Es va aconseguir treure'ls del país, portar-los als Estats Units i aconseguir que declarassin amb l'ajuda dels jesuïtes nord-americans i malgrat la pressió i amenaces de la CIA. Finalment, es va condemnar el coronel Guillermo Alfredo Benavides, cap de l'escola militar que havia donat l'ordre d'assassinat, i els dos tinentes que manaven l'escamot. Al cap de poc temps, però, el president Alfredo Cristiani els va amnistiar.

Per què l'exèrcit va matar Ellacuría?

Perquè tenia un gran coneixement de la situació del país i era de les poques persones que realment podia aconseguir que se signés la pau entre l'exèrcit i la guerrilla. Ignacio Ellacuría sempre deia que la guerra no la podia guanyar ningú i que sobretot perjudicava la majoria empobrida del país. Només hi havia una solució: la pau. L'exèrcit,

però, no volia la pau de cap manera. Els Estats Units donaven més d'un milió de dòlars diaris a l'exèrcit del Salvador. Si hi havia pau, s'acabava aquesta font de finançament que, en bona part, servia per engrossir les butxaques dels polítics i militars corruptes.

En plena guerra freda, els Estats Units pretenien aturar el «virus» del comunisme.

Efectivament. Els Estats Units tenien por que els països centreamericans passessin de mica en mica al comunisme. Els soldats que van assassinar els jesuïtes de la UCA formaven part dels batallons d'elit entrenats als Estats Units. Ellacuría era capaç de parlar i dialogar tant amb la guerrilla com amb l'exèrcit, era un home de gran categoria. Per això volien matar-lo. Acabava de caure el mur de Berlín i van creure que l'assassinat passaria desapercebut a ulls de l'opinió pública. Però el que no van calcular bé era que Ellacuría era molt conegut als Estats Units i que, per tant, el seu assassinat portaria l'opinió pública a pressionar el govern perquè deixés de donar suport econòmic a un exèrcit que feia tantes bestieses. Els Estats Units, doncs, van obligar l'exèrcit i la guerrilla a signar la pau l'any 1992. Van matar Ellacuría perquè no es firmés la pau, i van aconseguir tot el contrari.

Vostè hauria pogut ser un dels jesuïtes assassinats...

Sí! Normalment anava a San Salvador a fer classes de l'agost al novembre, però aquell any, com que havia de fer un curs a Bolívia, vaig canviar les dates. Vaig ser-hi de l'abril al juliol. L'endemà de l'assassinat, estava a la meua comunitat de Can Vidalet quan una de les noies del grup de joves em va trucar per donar-me la notícia. Ja ens temíem que podien matar Ellacuría, però que els matessin a tots no ens ho imaginàvem. Quan el meu pare va morir va ser molt dur, però tenia 90 anys, estava malalt i ja m'havia preparat. L'assassinat dels jesuïtes, de l'Elba, de la seva filla..., era

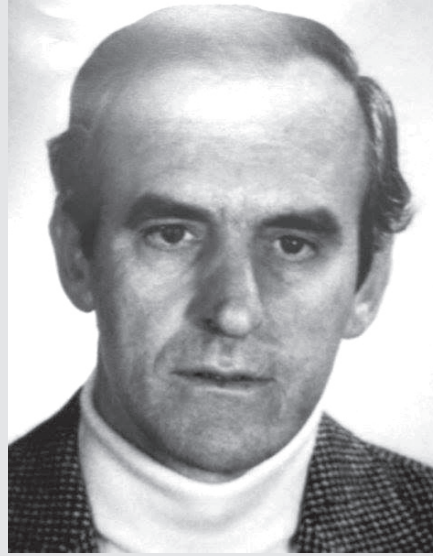
Apòstol de la pau

Joan Pallarès-Personat
Historiador

Ignacio Ellacuría acabava de fer 59 anys quan va ser assassinat. Havia nascut el 9 de novembre de 1930 a Portugalete, ingressà com a jesuïta el 1947 i, el 1949, ja era al noviciat del Salvador, on es va formar. Va prosseguir la formació a Innsbruck, al Tírol, on va cantar missa el 1961. Va tenir com a professor el prestigiós teòleg Karl Rahner. Va acabar els estudis a la Complutense de Madrid, amb Xabier Zubiri, del qual se'l considera continuador, i que al traspàs d'aquest continuà la seva obra.

El 1967 retorna al Salvador, a la UCA, Universitat Centreamericana. Ingressa a l'equip rectoral. Comença a ser considerat un referent. Va publicar *Tesis sobre la possibilitat, necessitat i sentit d'una teologia llatinoamericana*, el que en l'àmbit de carrer es coneixerà com a teologia de l'alliberament.

Teòleg i filòsof de referència, nacionalitzat salvadorenc, és un guia intel·lectual no només al seu país sinó a tot Amèrica Llatina. Els paramilitars fan la guerra bruta, arriben a amenaçar de mort tots els jesuïtes i molts altres sacerdots. Ellacuría entre d'altres s'ha d'exiliar, els Esquadrons de la Mort els encalquen. El pare Rutilio Grande és assassinat quan Ellacuría és a Espanya. Llavors retorna l'agost de 1978 i agafa el relleu al rectorat, mantenint

autònoma una universitat que pretenien doblegar i dominar. Però el 1979 un cop d'Estat fracassat desferma encara més la violència dels radicals i, el 24 de març de 1980, l'arquebisbe monsenyor Oscar Arnulfo Romero, que serà beatificat l'any vinent, és assassinat a trets en plena celebració de l'eucaristia.

Ellacuría ha de fugir de nou. Aprofita l'exili espanyol per publicar les obres de Zubiri, fer conferències per tot Europa, però el seu cor és al Salvador. Ell, tothora, va cercar una sortida negociada del conflicte. És considerat l'apòstol de la pau.

Alguns el recordem personalment, en especial la seva presència a Barcelona, al Saló de Cent de l'Ajuntament, on el dilluns 6 de novembre de 1989 va rebre de mans de l'alcalde, Pasqual Maragall, el VI Premi Internacional Alfons Comín, amb la presència de Maria Lluïsa Oliveras, viuda de Comín, i del teòleg Josep Ignasi González Faus, que va glossar la figura del guardonat. El mateix Ignacio Ellacuría va fer una lliçó magistral sobre la teologia de l'alliberament.

Ellacuría va retornar al seu país i, només deu dies després, devia ser als informatius del vespre per televisió, va arribar la notícia, confusa, sembla que mentre dormien, tot eren supòsits. Encara avui corprèn la seva entrega a la causa de la llibertat, i això que ha passat un quart de segle.

tan injust, tan absurd i inhumà, i tan trist i negatiu per al país... Vaig plorar. La UCA encara pateix el fet de no tenir Ellacuría. Ellacuría ens ajudaria ser més crítics del que en aquest moment som.

Jon Sobrino diu que sense veritat no hi ha justícia.

Les víctimes tenen dret que se sàpiga la veritat. Però no únicament les víctimes més conegudes com monsenyor Romero, Ellacuría o la resta de jesuïtes

assassinats sinó tot el poble del Salvador. Un cop fet això, cal condemnar els culpables i que reconeixin la seva culpa. No es pot perdonar qui no vol reconèixer que ha assassinat injustament un gran nombre de persones. Però cal condemnar no només els autors materials, sinó sobretot els autors intel·lectuals. En el cas del Salvador, l'últim responsable és el president Cristiani. Per part dels Estats Units, el secretari

d'Estat i tota la gent que ha possibilitat que es fessin tantes bestieses. I això no s'ha fet ni es farà mai. La impunitat possible que al nostre món es continuïn cometent tantes injustícies.

La UCA manté viu el record dels màrtirs?

La Universitat intenta mantenir vius els grans principis que van defensar els màrtirs i pels quals van donar la vida. No és fàcil. L'esperit s'ha perdut una mica. Com que és una bona universitat privada, molts estudiants van a la UCA no perquè sigui d'inspiració cristiana, sinó perquè sobretot els prepara per tenir una bona feina. Cada any se celebra la memòria dels màrtirs, però de vegades hi acudeixen més camperols que estudiants. N'hi ha molts que no tenen la mateixa sensibilitat.

Del 10 al 16 de novembre, la UCA ha commemorat el 25è aniversari dels seus màrtirs. Vostè també ha volgut fer-s'hi present. L'aniversari pot permetre relançar el testimoni dels màrtirs?

Els màrtirs ens ajuden a veure la realitat amb uns ulls més crítics i misericordiosos envers les majories empobrides del nostre món. Volem aprofitar, doncs, l'ocasió del 25è aniversari. Els actes culminen dissabte 15 de novembre amb una missa a la capella de la UCA on hi ha enterrats els màrtirs, seguida d'una processó de torxes i una vetlla. Diumenge 16 de novembre se celebra una missa a la cripta de la catedral de San Salvador on hi ha enterrat l'arquebisbe Oscar Romero.

El Racó de l'Alba

No siempre sabemos ó conocemos lo que nos depara la vida...

Al final siempre son mejores las ayudas...

Somos una asociación sin ánimo de lucro que mediante donaciones voluntarias queremos ayudar a familias con hijos que por la crisis han quedado desamparadas. También queremos ayudar a madres que se sienten solas y no saben cómo sacar adelante a sus hijos y sobre la última decisión del aborto.

Contacta: M. Pilar
Teléfono: 615.705.505
Núm. Cta. Cte:
ES81.2100.0005.9601.1099.2623

Núm. inscrito - 799. Ayuntamiento Badalona

El 19 de novembre es presentarà el quadern *Les raons d'Ellacuría*, de José Sols, en el marc d'un acte d'homenatge als màrtirs al Centre d'estudis Cristianisme i Justícia a les 19 h.